

Terminološki kotiček

Mihelič, B., Humar, M., in Nikšič, M. (ur.) (2015): *Urbanistični terminološki slovar*. Ljubljana, Urbanistični inštitut Republike Slovenije in Založba ZRC SAZU.

obála -e ž

pas kopnega ob vodni površini, npr. jezeru, morju, kjer na vegetacijo, mikroklimo, tla, relief vpliva voda

PRIM.: obréžje, obálni pás, priobálno zemljíšče

ang.: *coast, seaside, coastal area*

obalno območje^[1] -ega -a s

geomorfološko območje na obeh straneh morske obale, na katerem poteka interakcija med morskim in kopenskim delom v obliki kompleksnih ekoloških sistemov in sistemov virov, ki so sestavljeni iz biotskih in abiotskih komponent ter sobivajo in so vzajemno povezani s človeškimi skupnostmi in ustreznimi družbeno-ekonomskimi dejavnostmi

ang.: *coastal zone*

morski prostor^[2] -ega -a m

območje morja, ki vključuje površino, vodni stolpec, morsko dno in podzemlje, se uporablja za različne dejavnosti in rabe, se načrtuje ter upravlja v skladu s sprejetimi politikami in predpisi

ang.: *maritime space*

pomorski prostorski plan^[3] -ega -ega -a m K: PPP

krovni strateški (prostorsko-razvojni) dokument, ki daje prostorsko-razvojne usmeritve za dejavnosti in rabe v morju in priobalnem pasu na kopnem

ang.: *maritime spatial plan*

kopalíšče -a s

naravno ali urejeno območje ob vodi ali grajeni objekt, namenjen za kopanje, plavanje

ang.: *swimming pool, bath*

ínfrastruktúra -e ž

objekti, naprave in omrežje povezav med njimi, ki zagotavljajo pogoje za dejavnosti v prostoru

ang.: *infrastructure*

kanál -a m

1. cevovod ali jarek za odvajanje in dovajanje vode

ang.: *water main*

2. umetno zgrajena vodna pot

ang.: *canal*

pristaníšče -a s

prostor ob morju, reki, jezeru s spremljajočimi objekti, urejen za pristajanje plovil, vstopanje in izstopanje potnikov, natovarjanje in iztovarjanje tovora

S: lúka

ang.: *port, harbour*

pomórski promèt -ega -éta m

vodni promet, ki poteka po morskih plovnih poteh

ang.: *maritime transport*

mónitoring okólja -a -- m

spremljanje in nadzorovanje stanja okolja s sistematičnimi meritvami izbranih parametrov ali z drugimi metodami in z njimi povezanimi postopki po predpisanih standardih in merilih

PRIM.: mónitoring prostóra

ang.: *environmental monitoring*

kultúrna dédiščína -e -e ž

po Zakonu o varstvu kulturne dediščine, 2008 viri in dokazi človekove ustvarjalnosti, dobrine, podedovane iz preteklosti, ki se odlikujejo po izjemni zgodovinski, kulturni in umetniški vrednosti, npr. nepremična, premična in živa dediščina

ang.: *cultural heritage*

narávna vrednôta -e -e ž

po Zakonu o ohranjanju narave, 2004 v register naravnih vrednot vpisan redek, dragocen ali znamenit naravni pojav ali prvina, del žive ali nežive narave, naravno območje ali del naravnega območja, ekosistem, krajina ali oblikovana narava

ang.: *valuable natural feature*

ékosistém -a m

dinamična celota, ki jo sestavljajo življenjsko okolje in živa bitja, med katerimi potekajo izmenjave snovi in energije

ang.: *ecosystem, biogeocoenosis*

habitat -a m

naravno življenjsko okolje rastlin, živali ali drugih živih organizmov

ang.: *habitat*

ákvakultúra^[4] -e ž

1. agr. geogr., hidgeogr. upravljanje z vodami z namenom povečati pridobivanje prehrabnih živalskih in rastlinskih snovi v rekah, jezerih in priobalnih morskih plitvinah, npr. gojenje rib, školjk, rakov, alg

2. agr. geogr., hidgeogr. gojenje rib, školjk in drugih vodnih organizmov, navadno v pregrajenih delih sladkih voda ali morskih zalivov

PRIM.: márikultúra

márikultúra^[4] -e ž

agr. geogr., hidgeogr. gojenje rib, školjk in drugih morskih organizmov v priobalnih delih morja

PRIM.: ákvakultúra (2)

obnovljívi víri energíje -ih -ov -- m mn.

naravni viri energije, ki se ohranjajo in obnavljajo kot del naravnega cikla, zlasti energija vodotokov, vetra in biomase, termalna in neakumulirana sončna energija

ang.: *renewable sources of energy*

krožno gospodarjenje s prostorom^[5] -ega -a s

koncept, ki prednostno spodbuja prenovu naselij, stavb in sosesk ter sanacijo obstoječih razvrednotenih in poseljenih območij pred novo pozidavo, pri novih posegih v prostor pa prednostno spodbuja notranji razvoj naselij na prostih, razvrednotenih in nezadostno izkoriščenih območjih pred posegi na nezazidana stavbna zemljišča

ang.: *circular space management*

nèpremičnína -e ž

zemljišče in/ali objekti na njem, nad njim ali pod njim

ang.: *real estate*

stanováñje -a s

v funkcionalno celoto povezani prostori za prebivanje, praviloma z enim vhodom, sobami, kuhinjo, kopalnico, straniščem, hodnikom in shrambo

ang.: *flat, apartment, dwelling*

razvrednôteno obmóčje^[6] -ega -a s

območje z znižano gospodarsko, družbeno, okoljsko in/ali vizualno vrednostjo oziroma vrednostjo, znižano po merilih varstva kulturne dediščine, na katerem je potrebna prenova, npr. opuščena industrijska območja, opuščene vojašnice, starejša stanovanjska naselja, propadajoča mestna središča

S: degradirano obmóčje, rjáva cóna, síva cóna

ang.: *degraded area, brownfield site, derelict area*

funkcionalno razvrednoteno obmóčje^[7] -ega -a s K: FRO

opuščeno ali nezadostno izkoriščeno območje z vidnim vplivom predhodne rabe in zmanjšano uporabno vrednostjo

ang.: *functionally degraded area*

prostórski ukřep -ega -épa m

ukrep za lažjo, hitrejšo in boljšo izvedbo posameznega posega v prostor, npr. komasacija, razlastitev zemljišč

S: instrument prostórskega razvôja

PRIM.: ukřepi zemljiške polítike

ang.: *spatial development measure, planning instrument*

sanácija -e ž

1. izvajanje gradbenih ali drugih del na objektu, s katerimi se izboljšujejo njegove konstrukcijske, tehnične, bivalne, arhitekturne kvalitete

ang.: *renewal, restoration*

2. prenova grajene strukture mestnega predela, ki vključuje prenovu zgodovinskih stavb in zunanjih prostorov, modernizacijo in izboljšanje infrastrukture ob upoštevanju varstvenih zahtev

ang.: *urban rehabilitation, redevelopment*

3. izvajanje del za izboljšanje poškodovanega zemljišča

ang.: *land sanitation*

obmóčje sanácije zemljišča -a -- -- s

območje, na katerem je predvideno izboljšanje poškodovane zemljišča, npr. zaradi ugrezanja, premikanja tal, izkoriščanja rudnin, onesnaženosti

ang.: *land sanitation area*

poplávno obmóčje -ega -a s

območje, ki ga redno ali občasno poplavlja voda in je zato neprimerno ali pogojno primerno za poselitev

ang.: *flood area*

erozijsko obmóčje -ega -a s

območje, ogroženo zaradi erozije in zato neprimerno ali pogojno primerno za gradnjo

ang.: *erosion area*

plazovíto obmóčje -ega -a s

območje, na katerem je zaradi nevarnosti zdrsa zemljine ali drugega materiala gradnja omejena ali prepovedana

ang.: *landslide area*

popláva^[4] -e ž

hidgeogr. redno ali obdobjno razlitje vode iz prenapolnjene rečne struge, jezerske kotanje, morja

ang.: *flood*

erozija^[4] -e ž

1. geomorf. dolbenje, razjedanje, žlebljenje in odnašanje kamninske gmote in preperine, zlasti zaradi delovanja tekoče vode
PRIM.: denudácija

2. geomorf. vsi eksogeni procesi odnašanja kamninskih gmot in preperine

ang.: *erosion*

zêmeljski pláz^[4] -ega plazú m

geomorf. premikanje zemeljskih gmot s plazenjem

ang.: *landslide*

usàd^[8] -a m

1. vdolbina, jama na strmeh pobočju, kjer se odtrga zemlja in zdrsne navzdol

2. odtrganje in zdrsnjenje zemlje na strmeh pobočju oziroma gmota zemlje, ki se na strmeh pobočju loči, odtrga od celote in zdrsne navzdol

ang.: *landslide*

vodotòk^[4] -óka m

1. hidgeogr. na splošno naravni vodni tok ne glede na njegovo velikost

2. hidgeogr. v geografiji reka kot tekoča voda

3. hidgeogr. v hidrologiji naravni ali umetni vodni tok ne glede na njegovo velikost, uporabnost

ang.: *watercourse*

hudoúrník^[4] -a m

hidgeogr. deroč potok ali reka na strmeh pobočju v gorskem svetu, ki ob deževju hitro naraste in zlasti v kulturni pokrajini lahko povzroča škodo

ang.: *torrent*

sedimènt^[4] -ênta m

geomorf. mineralna ali organska gmota, nastala z odlaganjem in usedanjem gradiva

S: odkladnína, usedlína (1)

PRIM.: nanòs,

ang.: *sediment*

prostórski réd Slovénije -ega -a -- m K: PRS

po Zakonu o urejanju prostora, 2003, do 2007 državni izvedbeni prostorski akt, s katerim so na podlagi strategije prostorskega razvoja Slovenije določeni temeljni okvir in pravila za enotno urejanje prostora, da se zagotovijo minimalna kakovost prostora in prostorskega načrtovanja, javna korist in smotrna raba, izboljšata opremljenost prostora, izvajanje prostorskih ukrepov in poenotijo prostorski akti

ang.: *national spatial order of Slovenia*

prostórski réd óbčine -ega -a -- m K: PRO

po Zakonu o urejanju prostora, 2003, do 2007 občinski izvedbeni prostorski akt, s katerim se v skladu s strategijo prostorskega razvoja občine in prostorskim redom Slovenije določijo območja namenske rabe, pogoji in merila za prostorsko načrtovanje in pripravo občinskih lokacijskih načrtov, podlaga za pripravo lokacijske dokumentacije za pridobitev lokacijskega dovoljenja

PRIM.: dolgoróčni plán óbčine

ang.: *municipal spatial order*

kulturna ekosistemska storitev^[9] -e -e -e ž K: KES

nematerialna korist, ki jo ljudje pridobijo iz ekosistemov in pomembno prispeva h kakovosti njihovega življenja

ang.: *cultural ecosystem service*

krajína -e ž

prostor, v katerem prevladujejo naravne prvine in je rezultat medsebojnega delovanja in vplivanja naravnih in človeških dejavnikov

ang.: *landscape*

krajínski párk -ega -a m

po Zakonu o ohranjanju narave, 2004 širše zavarovano območje z veliko ekološko, biotsko ali krajinsko vrednostjo, v katerem je vpliv človekovega delovanja uravnotežen z naravo

ang.: *landscape park*

obmestna krajína^[10] -e -e ž

prostor med mestom in podeželjem, v katerem se prepletajo mestni in podeželski elementi, kar ustvarja posebne prostorske in družbene značilnosti

ang.: *peri-urban landscape*

izjémna krajína -e -e ž

po Odloku o strategiji prostorskega razvoja Slovenije, 2004 naravna ali kulturna krajina z visoko estetsko vrednostjo zaradi svojevrstne zgradbe, edinstvene rabe tal, ustreznega deleža naravnih prvin in/ali posebnega naselbinskega vzorca

ang.: *exceptional landscape*

krajinski vzorec -ega -ra m

značilen, prepoznaven tip krajine, ki je posledica podnebja, reliefa in rabe tal, opredeljen s ponavljajočimi se krajinskimi prvinami, npr. terasasti vinogradi, vrtačasti travniki

ang.: *landscape pattern*

krajinska prepoznavnost -e -i ž

tipične in posebne značilnosti krajinske zgradbe in njenih simbolnih pomenov, po katerih je neko krajinsko območje mogoče prepoznati

ang.: *landscape identity*

krajinska prvina -e -e ž

jasno prepoznavna sestavina ali ureditev v krajini, ki pomembno prispeva h krajinski zgradbi, njenim značilnostim in podobi, npr. jezero, osamelec, drevored

S: element krajine, krajinski element

PRIM.: členitveni element

ang.: *landscape element*

krajinska péstroost -e -i ž

raznoverstnost krajinskih vzorcev in zgradb, ki so nastali zaradi naravnih procesov, človekovih posegov v krajino ali prepletom obeh

ang.: *landscape diversity*

krajinska tipologija -e -e ž

razvrstitev krajinskih tipov glede na njihovo podobo, zgradbo in izvor

S: tipologija krajine

ang.: *landscape typology*

turistično nasélje -ega -a s

naselje, katerega nastanek je vezan na razvoj turizma ali v katerem je turizem prevladujoča gospodarska dejavnost

ang.: *tourist settlement*

glámping^[11] -a m

taborjenje ali prostor za taborjenje v razkošno urejenem, opremljenem, vnaprej pripravljenem šotoru ali premični hišici

ang.: *glamping*

pámetno mésto -ega -a s

mesto, v katerem se za izboljšanje in dvig kvalitete življenja uporabljajo visoke tehnologije

ang.: *smart city*

méstno okólje -ega -a s

gosto poseljeno območje, ki zajema zazidane površine in odprti prostor, ustrezno opremljeno z gospodarsko in družbeno javno infrastrukturo, za katero so značilne posebne obremenitve, npr. hrup, prašni delci, energetski in snovni tokovi

S: urbano okólje

ang.: *urban environment*

urbanizácija -e ž

širjenje mest in mestnega načina življenja, ki povzroča demografske, družbene, gospodarske, morfološke spremembe

ang.: *urbanisation*

periurbanizacija^[12] -e ž

urbanizacija širše podeželske okolice mesta, pogosto v obliki redke in nesklenjene poselitve, ki jo spremlja postopna gospodarska, družbena in fiziognomska preobrazba podeželskih območij

ang.: *periurbanization*

gentrifikácija -e ž

priseljavanje prebivalcev srednjega in višjega sloja v prenovljena območja, praviloma v mestnih središčih ali njihovi bližini, in odseljavanje revnega prebivalstva zaradi povišanja stroškov prebivanja

ang.: *gentrification*

biválno okólje -ega -a s

okolje, kjer ljudje prebivajo, navadno urejeno in opremljeno tako, da omogoča oskrbovanje, komuniciranje, rekreacijo, izobraževanje, npr. naselje ali njegov del, stanovanjske stavbe in okolica

ang.: *living environment*

Opombe

^[1] Protokol o integriranem upravljanju obalnih območij Sredozemlja. Uradni list Evropske unije 34, 4. 2. 2009. Madrid.

^[2] Definicija je povzeta po članku Gulič, A., in Goličnik Marušić, B., objavljenem v tej številki revije.

^[3] Plazar Mlakar, M., Čok, G., Mlakar, A., in Repe, B. (2021): *Pomorski prostorski plan Slovenije*. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Direktorat za prostor, graditev in stanovanja.

^[4] Orožen Adamič, M., Kladnik, D., in Lovrenčak, F. (2005): *Geografski terminološki slovar*. Ljubljana, Založba ZRC SAZU.

^[5] Geodetska uprava Republike Slovenije (2024): *Krožno gospodarjenje s prostorom*. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavu/gurs/projekti/slo4d/slo4d_krožno-gospodarjenje-s-prostorom.pdf (sneto 3. 12. 2024).

^[6] Definicija iz urbanističnega terminološkega slovarja (glej Mihelič idr., 2015) je nekoliko razširjena na podlagi *Zakona o urejanju prostora* (Uradni list Republike Slovenije, št. 199/21, 18/23, 78/23, 95/23 in 23/24).

^[7] Agencija Republike Slovenije za okolje (2023): *Funkcionalno razvrstitevna območja*. Dostopno na: <https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/funkcionalno-razvrstitevna-obmocja-1> (sneto 3. 12. 2024).

^[8] Bizjak Končar, A., Divjak Race, D., Gabrovšek, D., Gliha Komac, N., Jakop, N., Ježovnik, J., idr. (2024): *Slovar slovenskega knjižnega jezika 2023*. Ljubljana, Založba ZRC SAZU.

^[9] Definicija je povzeta po članku Brišnik, R., in Žlender, V., objavljenem v tej številki revije, in Žlender, V. (2024): Proučevanje potenciala za zagotavljanje kulturnih ekosistemskih storitev pri načrtovanju zelene infrastrukture v obmestni krajini: pristop z matriko strokovnih ocen. *Urbani izziv*, 35(1), str. 77–92.

^[10] Definicija je povzeta po članku Brišnik, R., in Žlender, V., objavljenem v tej številki revije, in Žlender, V. (2021): Razvoj prostorske metode določanja obmestnih krajin. *Urbani izziv*, 32(2), str. 30–42.

^[11] Krvina, D. (2023): *Sprotni slovar slovenskega jezika 2022*. Ljubljana, Založba ZRC SAZU.

^[12] Rebernik, D. (2004): Sodobni urbanizacijski procesi: Od suburbanizacije do reurbanizacije. *Geografski vestnik*, 76(2), str. 53–63.